

VISSZHANG.

Rudnay Gyula az Országház számára gobelint készített, amely a pusztaszeri országgyűlést ábrázolja. A monumentális kompozíció miatt több oldalról támadás érte a festőművészt, akit többek között magyartalansággal is megvádoltak. A Nemzeti Ujság nagy cikkben kel Rudnay védelmére: „Nem szabad és nem lehet kételkedni, Rudnay magyarságában. És mi biztosra vesszük, hogy ez a félreértés csak ideig-óráig tart. A vita hevében esett szavak majd elvesztik élüket. Annak idején Munkácsy Honfoglalása ellen is emeltek kifogásokat, pedig ma példának állítják oda. Herczeg Ferencet is magyartalansággal, a nemzeti ideálok lerombolásával vádolták meg az Ocskay brigadéros alkalmával. Akkor véres viták folytak e körül a vád körül. Ma senkinek eszébe sem jutna, sőt csodálkozunk rajta, hogy is juthatott eszébe valakinek”. (Ápr. 4.)

*

Klebsberg Kunó írja Ibsen centenáriuma alkalmából (Nemzeti Ujság, márc. 22.): „Csodálatos az irodalmi és művészeti félmult. Ha egy stílusra, sőt egy kor-szellemre ráhúzzuk, akkor egyideig még annak a formáit sem szeretjük látni. Ma még nem tudjuk elviselni a kilencvenes évek divatját, de a krinolin már kosztüm- és díszítőművészeti stílus; az anyák stáfrungja rendszeren a padlásra kerül, a nagyanyáké azonban dísz tárgy, porcellánjuk maradványa a vitrinbe jut. Még olyan nagy művész is, mint amilyen a mi Munkácsynk, átmenetileg félhomályba került, mert a realizmus művészete éppen most van a félmult kritikus átmeneti állapotában. Éppen így a realista és a naturalista kor drámai irodalmát ma por lepi a könyvespolcokon, de a romantikusokat, akiket a század elején ért ugyanez a sors, már újra előszedik”. (Ez a találó megfigyelés mélyen bevilágít abba a ténybe, hogy az Ady-iskola mért fordult el oly idegenkedve a „félmult” Arany-epigonok divatjától és mért kereste rokonszenvvvel a régebbi mult hőseit: Vajda Jánost, Vörösmartyt.)

*

„Dürer Albrechtet visszavonhatatlanul elvesztettük. Az ajtósi művész a német művelődésnek lett egyik legnagyobb dísz és büszkesége, de halálának négyszázadik évfordulóján mi is vonjuk le a históriának tanulságait. Kövessünk el mindent egy egészséges kulturális miliő kifejtéséért, mert ne felejtjük, hogy a kultúra nem vadvirág, hanem kényes növény, melynek a melegházaq termékeny atmoszférájára van szüksége. A kulturpolitikában ezen a miliőn, ezen az atmoszférán fordul meg minden. Csak ilyen atmoszféra esetén hívják ma a művészi történelemben Dürer Albrechtet Ajtósi Albertnek”. (Klebsberg Kunó gróf vezércikke, Pesti Napló ápr. 15.)

*

Az Ady-szoborpályázat lezajlott és legjellemzőbb tünete az a cinikus hang volt, amellyel a sajtó egy része fogadta az eredményt. A Reggel című hetilap való-ságos nomenclatúráját állította össze azoknak a kitételeknek, amikkel egy szobor sületlenségét jellemezni lehet. Ime néhány mutatóvány ebből a szobor-szótárból: tortadisz és blaszfémia, indián törzsfőnök, kürtös alak, Ady mint erdélyi cserépkedlyha, utolsó bölényre ültetett síró magyar, konstruktív férhalak, bandlis ülő haldí, bukott kereskedő, szépen búsuló juhász, délutáni álmát alvó költő, barok-

szent, puderdobozon fekvő akt, ami kitűnő giccs egy parfüméria kirakata számára, családi jelenet, követemelő groteszk akrobata, charlestonozó figura, virslikkel ábrázolt fájdalom, misztikus furulyás, lebernyeges viharba rohanó alak stb. Ez az épületes sorozat nemcsak a szobrokra, hanem a képzőművészeti terminologia újság-stílusára is jellemző.

Kozma Andor Petőfi c. eposzáról olvassuk a Napkeletben: „Kozma a krónikás közlésen túlmenő becsúgyggyal dolgozott, de viszont az adatokhoz való ragaszkodás mégis csak a históriás énekek tényszerű előadását idézi az olvasó eszébe”. (Ha a Napkelet ennyit mond Kozma verses életrajzáról, akkor ez a kitűnő folyóiratunk is elhibázott munkának tartja az érdemes és bravurosán verselő költő új művét.)

A Száz százalék című folyóirat egyik oszlopa, Erg Ágoston azon az épületes témán töpreng, hogy igaz-e, hogy Földünk „elmebeteg bolygó” lett és „elhülyülés előtt állunk”. A mai ember „sarokba dobja józan esztét, mint a vakációs diák a könyvét, semmi érzéke a metafizikához, automobilozik, táncol és sporthírlapot olvas”. Lehet, hogy igaza van Erg Ágostonnak, mikor „a kretinizmus kórképét” látja maga körül . . .

Pethő Sándor írja az Előőrs című új politikai hetilapban: „Távozásának közel egy éves fordulója után meg lehet állapítani, hogy Prohászka Ottokár providenciális és történelmi munkát végzett, amikor a keresztény magyar intelligenciát visszavezette a közöny és hitetlenség sivatagából az ihletett, bensőséges vallásosság oázisához . . . Prohászka misszionárius befolyása végigrezgett Magyarország valamennyi keresztény telekezetén. A protestánsok is rengeteget köszönhetnek a nagy apostolnak, aki majdnem annyi hívőt hódított vissza a kereszténységnek, mint a katolicizmusnak”.

A Magyarság irodalmi rovata idézi Riedl Frigyes irodalomtörténeti előadásából: „Nem az a fő, hogy Ady túloz-e radikalizmusában, vagy nem; nem az a fő, hogy a politikája helyes-e vagy helytelen, mert Ady nem politikus, hanem költő. Egyetlen lehetséges szempont: nemzeti érzésből fakad-e, amit írt és művészet volt-e az, ahogy leírta? Véleményem szerint nincs magyar költő, aki a magyar nemzeti érzést az övénél művészibb formában, szuggesztívabb erővel tudta volna megszólaltatni”.

Dóczy Jenő írja a Magyarságban „Kozmopolitaság és nacionalizmus” címmel: „Ugyanazok, akik — élükön Beöthy Zsolttal — a kritikában mindig a nemzeti szempontokat hangoztatták, akik oly lelkesülten ismerték el az elmúlt korszakok nyugtalan izgatónak nagy nemzeti jelentőségét s akik olyan könnyen elfelejtették például Petőfi republikánus voltát, Adyban csak a radikális rendbontót látták s nem tudták belátni, hogy e nacionalista forradalmár ugyanaz a nemzeti érzés gyújtotta föl, mely őket, a közviszonyokkal elégedetteket, a közállapotok stabilitásáért ösztönözte. Nemzeti szempontjuk Adyra alkalmazva konzervatív politika

lett s megtették Adyt nemzetietlen kozmopolitának. Azóta tíz hosszú év telt el. A nemzet társadalmának zöme már régen elfogadta azt a fölfogást, melyet én elsőnek vallottam Adyról. Ady hazafisága, szenvedélyes nacionalizmusa már csak az Akadémiában vitás. De már ott is kezd megtörni a jég”.

Muraközy Gyula írja a *Protestáns Szemlében*: „A szemünk előtt végbe-
menő újkori olasz nemzeti reneszansz egyre-másra termi a nagy embereket. A
forrásban levő vulkanikus korszak teremtő hatalma rendkívüli személyiségek új
lelki hegyrendszerét hozta elő. A zenében Puccini, a politikában Mussolini, az
esztétikában Benedetto Croce, a drámai irodalomban Pirandello, a tudományban
Marconi, a modern lélek fejlődésének történetében Papini úgy sorakoznak egymás
mellé, mint új Alpéseknek nagyságra és jelentőségre nézve különböző, de egymás
kezét fogó és egy vulkanikus forrongásból született havasai”. (1928 : 153.)

A magyar egyetemi ifjúság május elején országos Ady-ünnepséget rendez,
amelyre meghívják az elhunyt költő szüleit is. Az ünnepség szereplői: Oláh Gábor,
Szabó Dezső, Szombathy Szabó István, Áprily Lajos, Juhász Gyula, Móricz Zsig-
mond, Babits Mihály és Odry Árpád. Védnökök: Hegedüs Lóránt, Ady Lajos,
Makkai Sándor, Benedek Elek stb.

A Magyar Szemle márciusi számába Gündisch Guidó cikket írt arról a ké-
nyes kérdésről, hogy „mi lehet az oka annak, hogy a németbirodalmi közvélemény
és a németbirodalmi kormány újabban érdeklődést mutat Csonka-Magyarország
550.000 lélekszámú németiségének sorsa iránt, noha a világháború előtt az akkor
kétfélmillió lelket számláló magyarországi németiséggel nem törődött”.

Mult számunk *Levelestár* című rovatában kérést intéztünk Surányi Miklós-
hoz, a *Nemzeti Ujság* vasárnapi krónika-írójához, hogy nevezze meg azt az érde-
mes öreg poétát, akinek eredeti verseit csak idegen költőkből való fordításként
közlik a lapok. Surányi Miklós a következő választ adja (*Nemzeti Ujság*, márc 25.):
„Bevallom, hogy az öreg költőt nem tudtam előállítani, minthogy teljes egészében
soha sehol sem található. Egyes darabjait fel lehet lelni a művészklubok, irodalmi
asztaltársaságok, szerkesztőségek előszobái, éjjeli kávéházak, fordító irodák és
könyvkiadó hivatalok körül, szanaszét elszórva, mivelhogy az öreg költő féltucat
ismert pesti irodalmi veteránból áll, az alakját öt-hat különböző figurából tettem
össze, nem rosszakaratból s nem gúnyolódó hajlamból, hanem mert meg akartam
mintázni az ismeretlen magyar író szobrát, amelynél szívetlátszóbb, elkeserítőbb
és tragikusabb modell nem ült még a világ egyetlen műtermében sem”.

„Napjainkban már indokolatlanul kísért tovább az irodalom kettészakadtsá-
nak babonája. Társadalmunk szétdarabolódott ugyan, de esztetikai téren már a
háború alatt helyreállt az egység (?), mikor közönségünk rohammal fogadta ke-
gyeibe Ady tanítványát, Gyóni Gézát. Összes számottevő újabb íróinkat azóta a

modérn iskola nevelte föl Végydrítól Bibó Lajosig. Senkisé kifogásolja többé költészetünkben a szimbolizmust s a naturalista emberbrázolást. Még a tartalmi kifogások is hangfogóval jelentkeznek pl. Surányi tompítatlan erotikájával, vagy Mécs keresztény-szocialista és pacifista tendenciájával szemben. Nincs oly borzalmas szerencsétlenség, amiből némi haszon ne háramolna; az új irodalmi köztudat kialakulásra is jó hatással vannak a megszállt országrészek kulturközpontjai, melyek eléggé megmutatták a Makkai Ady-könyve körül támadt vitában, hogy a kettészakadás agyréme bennük nem motoszkált többé". (Juhász Géza cikkéből, Debreceni Szemle, 1928 : 167.)

*

Ibsen centennáriuma alkalmából Kosztolányi Dezső jellemezte legtalálóbban az északi „forradalmár“ világát: „Ha most józanul és nyugodtan szemlét tartok az alakok pompás csarnokán, melyet a norvég drámaíró alkotott, régi ismerőseimen, kik benépesítették ifjúkori képzeletemet, előbb egy kis csalódást érzek, aztán egy kis meghökkenést. Hiszen ezek majdnem mindnyájan terheltek, félbolondok, tébolyultak, kik örületükben vagy nevetségesei, vagy megvetendők, vagy fönségesek, csónkok, korcsok, fertályemberek, aljas képmutatók, sunyi megalkuvók, sőt közönséges bűnözők és gonosztevők is. Mennyi bomlott, hibbant ember egy helyütt, mennyi beteg egymás hegyén-hátán. Ugy rémlik, hogy egy idegklinikán járok, vagy egy elmegyógyintézetben. Mikor Charles Richet, Pierre Janet, vagy Freud elmekórtani munkáit olvasom, melyekben klinikai eseteket kapok, alig találok ily tarka társaságot, mint e költő műveiben, ki pusztán képzeletéből merített". (Új Idők.)

*

Szürke napihir: Berzeviczy Albert és Voinovich Géza Babits Mihályt akarják ajánlani a Kistaludy-Társaság egyik megüresedett tagsági helyére. Jakab Ödön tiltakozása miatt azonban az ajánlók visszavonták javaslatukat.

*

A pápa megtiltotta, hogy az Action Française szerkesztőségének tagjai részére a penitenciatartás szentségét kiszolgáltassák.

*

A plágium-hullám már Párist is elnyeléssel tenyegeti. André Maurois-ról van szó, aki természetesen kedvence a budapesti könyvkiadóknak, magyar fordításban is népszerű francia író. (Vannak külföldi írók, akiket láthatatlan, de biztos filiációk eljuttatnak a legtávolabbi országokba . . .) Maurois-ról a Mercure de France márc. 1-i száma leplezi le, hogy igazi neve „Emile Herzog“, ami nem akadályozta meg Maurois-t abban, hogy életének főműveit jobbról-balról össze ne plagizálja. A remekműnek kikiáltott „Ariel ou la Vie de Shelley“ nem egyéb, mint egy Drowden nevű angol orvos „The Life of Bysshe Shelley“ című munkájának hü kivonatolása. A „Vie d'Israël“ Monypenny és Buckle nyomán készült. De még az „Études Anglaises“ is kompiláció, oldalakon át szóról-szóra átvett részletekkel. Ezek után igen valószínű, — így következteti a Mercure de France — hogy Maurois-t hamarosan bevásárlják a Halhatatlanok közé . . .

*

„Valljuk be őszintén, a magyar könyvkiadókat nem lehet száz százalékban felelőssé tenni azért, hogy a magyar írók rovására idegenek árasztják el a könyvpiacon. A hiba a magyar olvasóban van. A magyar olvasó valósággal idegenkedik a magyar névtől. Gyanakvással fogadja, lekicsinyli, nem tartja érdekesnek, túlszigorú mértékkel méri, viszont a francia vagy angol író könyvében már az is elbájozza s már az is imponál neki, hogy a regényhősöknek francia vagy angol családi vagy keresztnévük van. Kovács Imre mint regényhős, senkit sem érdekel, de amit Philipph Derblay úr mond vagy cselekszik, attól menten elájul vagy extázisba esik a magyar olvasóközönség”. (Surányi Miklós: Vasárnapi Krónika.)

*

A Bácsmegyei Naplóban Milkó Izidor közli Vajda Jánosnak egy kiadatlan kéziratát, amely nem más, mint a nagy úttörő lírikusnak kritikája — önmagáról. A kritikát Milkó Izidornak kellett volna annak idején a saját neve alatt közzétenni valamelyik napilapban. Ime egy részlet Vajda írásából: „A mostani uralkodó elem azt állítja, hogy ő az igazi magyar, tudniillik az igazi ázsiai, melynek fészke az Alföld ragadós, termékeny, de sáros anyaga, — légköre az egyformaság, a változatlanság, a konzervatív, voltaképp kényelmeskedő, henyélő semmittevés, maradság, lomhaság, mely bölcs mérséklet, óvatosság név alatt árulja magát”.

*

A megszállott Délvidék sorvadó magyar irodalmáról írja P. Horváth Dezső a Magyarországon: „Az S. H. S. királyságbeli magyarság irodalmi és kulturális élete a szomorú magábaroskadttság vigasztalan képét mutatja. Nem is lehet és nem is szabad délvidéki magyar irodalomról beszélni, hiszen ilyen — néhány dilettáns irodalomjóságsát leszámítva — nincsen a Délvidéken. Minden állami és társadalmi támogatás nélkül nem tud kialakulni kulturális megújulás, mely a magyar tömegek hallatlan közönye s az írók marakodása, féltékenykedése folytán a lassú, de biztos elsorvadás felé halad.”

*

Az idők jele, hogy az ókonzervatív irodalmi kritika pártján milyen tragikusan látják ma a nemzet hőseinek alakját: „Tisza István, míg élt, osztozott az igazi nagyok, a hősök, hitvallók, lángelmék közös sorsában. Őt is félreértették, szándékait félremagyarázták, igazában, melyért fanatikus hittel és férfin keménységgel küzdött, nem ismerték fel a nemzet egyetemes igazságát, meggyőződésében a magyarság sorsát, létét feltő aggodalmat. Mártírhalált kellett halnia, hogy alakja körül eloszolják a homály, melyet önző kis érdekek, hitvány ambíciók rosszhiszemősége és a megnemértés együttesen szőtt köré, hogy makulátlan tisztaságban tűndökljön fel az erkölcsi értéknek az a szemképráztató drágaköve, amit Tisza István neve, élete, reánkmaradt tanítása jelent.” (Nyolcórás Ujság.)